

Використані джерела

1. Державна служба якості освіти (19.04.2023). Освіта під час війни. URL: https://znayshov.com/News/Details/tretyna_uchniv_v_umovakh_viiny_ne_maly_postiinoho_dostupu_do_navchannia
2. Навчальні ресурси для учнів. Shorthand. (2023). URL: <https://shorthand.com/use-cases/educational-resources/>
3. Наукова комунікація за допомогою Shorthand. (2023). Створюйте візуально привабливі історії, щоб захоплювати та інформувати свою аудиторію. URL: <https://shorthand.com/use-cases/science-communication/>
4. Створення цифрового часопису. Shorthand. (2023). URL: <https://shorthand.com/use-cases/digital-magazines/>
5. URL: Shorthand. (2023). <https://shorthand.com/>

НАВЧАЛЬНІ ВІРТУАЛЬНІ ЕКСКУРСІЇ ЯК ШЛЯХ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ В УМОВАХ ВІЙНИ

Малієнко Юлія,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ
j-b-m@ukr.net

Під час війни Росія не лише руйнує матеріальні цінності, а й намагається знищити саму ідентичність української культури. Попри смертельну небезпеку, музеї зберігають цінності, накопичують та поширюють знання, вивчаючи і демонструючи унікальні пам'ятки матеріальної культури. У час війни, коли російські музейники створюють пропаганду, схвалюють агресію та беруть участь у незаконних переміщеннях українських колекцій, музеї України стають частиною національної безпеки. У січні

2023 року у виданні *The New York Times* зазначили, що це пограбування культурної спадщини може бути найбільшим із часів Другої світової війни (Музеї і війна, 2023).

Процитовані нами слова медійної організації *Ukrainer* визначають роль музейної спільноти у збереженні духовного потенціалу України, її освітнього простору й подоланні навчальних втрат.

У широкому сенсі освітні втрати означають втрату можливостей для всебічного розвитку учнів — інтелектуального, соціального, емоційного, психологічного тощо (Бичко, Терещенко, 2023).

Погодимось з дослідниками, що важливим складником освітніх втрат є навчальні втрати. Навчальні втрати або втрати в навчанні — це будь-яка втрата знань, умінь, навичок тощо чи їх недоотримання та/або уповільнення чи зупинка академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня. Ці втрати виявляються як у забуванні того, що вже було відоме на певному етапі навчального розвитку, так і в недоотриманні того, що мало б бути потенційно відомим на тому чи тому етапі освіти (своєрідна «утрачена (упущена) вигода від навчання») (Бичко, Терещенко, 2023).

Майже всі українські діти змушені долати освітні втрати, адже реальністю для них стали проживання на тимчасово окупованих територіях і в зоні активних бойових дій, загибель близьких і друзів, тривалі перебої й відсутність електропостачання та інтернет-зв'язку, повітряні тривоги і перебування в укриттях, знищення закладів освіти, евакуації / міграції, перебування за кордоном. Отже, ненадійний, непостійний доступ до української освіти, або взагалі його відсутність призводить до системних освітніх втрат. Зазначимо також, що у зоні ризику опиняються й діти, які перейшли на сімейне навчання, за якість якого відповідають лише батьки.

В умовах зазначених викликів учительство актуалізує технології, зокрема віртуальні екскурсії, що оптимально

поєднують шкільні та віртуальні аспекти. Ми вже досліджували такі екскурсії і дійшли висновку, що це онлайн-форма навчальної діяльності учнів, яка передбачає використання різних об'єктів (історичних і природних пам'яток, експонатів/колекцій музеїв, пам'яток урбаністичної культури тощо) для виконання учнями навчальних (тематичних) завдань із певного предмета чи курсу (Малієнко, Ремех, 2021).

Під час війни віртуальні екскурсії стають освітніми практиками, спрямованими, насамперед, на подолання освітніх втрат учнів. Передусім говоримо про компенсаційну функцію таких практик, які дають змогу особистості розкривати свій потенціал, зменшувати або долати накопичувальний ефект освітніх втрат. Відповідно увиразнюються складники компенсаційної функції віртуальних екскурсій: мотиваційний / рефлексивний, пізнавальний / діяльнісний, креативний / творчий.

Мотиваційний / рефлексивний складник: заохочення / готовність дитини до навчання, усвідомлення його необхідності, самоактуалізація. Мабуть, найскладніше на сьогодні освітнє завдання. В умовах, коли вчитель не може системно працювати з учнями, пріоритетною стає педагогічна емпатія — когнітивна та емоційна підтримка будь-яких навчальних успіхів дитини.

Пізнавальний / діяльнісний складник: самостійне набуття дитиною нових знань шляхом створення віртуальних екскурсій відповідно до запропонованих учителем тем / об'єктів дослідження (самостійний добір змісту, візуалізація, поширення та ін.). У такий спосіб учні здатні частково компенсувати недоотримання знань, умінь, навичок тощо.

Креативний / творчий складник: створення дитиною експозицій власних віртуальних музеїв, які вона наповнює візуальними експонатами, актуальними / цікавими для неї за змістом і формою. Створення і репрезентація іншим свого творобку зумовлює розвиток умінь учнів, як от: упорядкування,

систематизація, класифікація джерел інформації; сприяє зменшенню негативного впливу освітніх втрат.

Зазначимо, що й під час війни зберігаються переваги віртуальної екскурсії:

- доступність, можливість повторного перегляду, наявність, наявність інтерактивних завдань;
- така екскурсія може бути використана на уроках із будь-якого предмету чи курсу, з будь-якої теми: соціально-економічної, політичної, культурологічної, усної історії тощо;
- переважна більшість музеїв України, Європи, світу з їх різноманітними, різногалузевими колекціями мають онлайн-забезпечення, що його в актуальний для себе спосіб може використовувати дитина;
- онлайн-формат уможливує поєднання різних видів діяльності учнів, сприяє швидшому знаходженню та опрацюванню ними потрібної інформації, її кращій репрезентації;
- ознайомлення з інформацією, виконання відповідних пізнавальних завдань здійснюється цифровою мовою, зрозумілішою сучасним учням;
- наявний креативний потенціал віртуальної екскурсії дає змогу особистості творчо проявляти себе, подолати психологічне «музейне відчуження» (Малієнко, Ремех, 2021, с. 259).

Втрати: військові, територіальні, музейні, освітні — одні з найпоширеніших слів медійного простору України, що діяльнісно об'єднують наше суспільство. Нині музеї для більшості учнів / учителів це віртуальний освітній простір культурної та історичної пам'яті, увиразнення, урізноманітнення форм боротьби українського народу проти агресора. Власне такий аспект надто важливий, адже у музейних практиках особистість знаходить нові ідеї для подолання освітніх втрат в умовах війни.

Використані джерела

1. Бичко Г., Терещенко В. (2023). Навчальні втрати: причини, наслідки й шляхи подолання. Osvita.ua. URL: <https://osvita.ua/school/88921/>
2. Малієнко Ю., Ремех Т. (2021). Віртуальні екскурсії в контексті онлайн-навчання. Музейна педагогіка в умовах пандемії COVID-19. Київ, 258–262.
3. Музеї і війна: зникнути чи стати бронєю. (2023). Ukraïner. URL: <https://ukraïner.net/muzei-i-viyna/>

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МУЗЕЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЗАСОБУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Новосьолова Валентина,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ
ribusya@ukr.net

Реалії війни вносять корективи в освітню сферу й зумовлюють потребу у виробленні в українських учнів умінь долати виклики нових умов навчання і життя, зокрема критично осмислювати обставини, оперативно приймати рішення, знаходити нові форми спілкування й застосовувати нові знання, планувати свою навчальну діяльність з врахуванням обмежень часу, оперативно реагувати на швидкозмінні події.

Важливо спрямувати зусилля педагогів застосовувати ефективно в конкретній ситуації методи й засоби навчання, необхідні форми роботи, які сприятимуть створенню умов для реалізації потреби здобувачів освіти в пошуковій активності, здатності досліджувати, оперувати здобутою інформацією,